

نگاهی به

شاخصهای جمعیتی ایران در آغاز قرن ۲۱ میلادی

دکتر حسین حاتمی نژاد

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز

جدول (۱): تحولات جمعیتی ایران در گذر زمان

نرخ رشد سالانه	تعداد جمعیت به نفر	سال هجری شمسی	سال میلادی
۰/۶	۷۶۵۴۰۰۰	۱۲۶۰	۱۸۸۱
۰/۶	۸۱۲۴۰۰۰	۱۲۷۰	۱۸۹۱
۰/۶	۸۶۱۳۰۰۰	۱۲۸۰	۱۹۰۱
۰/۶	۹۱۲۳۰۰۰	۱۲۹۰	۱۹۱۱
	۹۷۰۷۰۰۰	۱۳۰۰	۱۹۲۱
۱/۵	۱۰۲۵۶۰۰۰	۱۳۰۵	۱۹۲۶
۱/۴	۱۱۱۸۵۰۰۰	۱۳۱۰	۱۹۳۱
۱/۴	۱۱۹۶۴۰۰۰	۱۳۱۵	۱۹۳۶
۱/۴	۱۲۸۳۳۰۰۰	۱۳۲۰	۱۹۴۱
۲	۱۴۱۵۹۰۰۰	۱۳۲۵	۱۹۴۶
۲/۸	۱۶۳۳۷۰۰۰	۱۳۳۰	۱۹۵۱
۳/۱	۱۸۹۵۲۷۰۴	سرشماری ۱۳۳۵	۱۹۵۶
۳/۱	۲۵۷۸۸۲۲	سرشماری ۱۳۴۵	۱۹۶۶
۲/۷	۳۳۷۰۸۷۴۴	سرشماری ۱۳۵۵	۱۹۷۶
۳/۹	۴۹۲۴۵۰۱۰	سرشماری ۱۳۶۵	۱۹۸۶
۲/۵	۵۵۸۳۷۱۶۳	سرشماری ۱۳۷۰	۱۹۹۱
۱/۵	۶۰۰۵۴۸۸	سرشماری ۱۳۷۵	۱۹۹۶

مأخذ: مرکز آمار ایران، سالنامه (جمعیتی) آماری ایران، ۱۳۷۹.

مقدمه

تحلیلهای جغرافیای جمعیت راجع به روابط و مناسبات متقابل میان گروههای انسانی و گستره‌های جغرافیایی عمدتاً مبتنی بر داده‌های آماری است. وجود چنین تحلیلهایی پیش زمینه هرگونه برنامه ریزی آمایش سرزمین و سازماندهی فضای زندگی خواهد بود. بی‌گمان به دلیل تحولات اجتماعی-اقتصادی و به ویژه تغییرات حاصل در نظامهای سیاسی جهان امکان پیش بینی دقیق شاخصهای جمعیتی برای کشورهای جهان وجود ندارد.

برای مثال تحولات سیاسی افغانستان طی ربع قرن گذشته و تحولات آنی احتمالی در عراق اثرات چشمگیری بر ساختار و ترکیب جمعیت و تحرکات مکانی آن در سطح کشور ایران داشته و خواهد داشت. به هر تقدیر جداول پیوست وضعیت شاخصهای جمعیت ایران و پیش بینی آنها را تا ۲۰۱۵ میلادی نشان می‌دهد.

جدول (۱) تحولات جمعیتی ایران را از سال ۱۲۶۰ تا ۱۳۷۵ نشان می‌دهد. همانطور که از ارقام مندرج در این جدول برمی‌آید، از سال ۱۲۶۰ تا ۱۳۰۰ نرخ رشد جمعیت ایران بسیار پایین و معادل ۰/۶ درصد محاسبه شده است.

باین بودن سطح تغذیه و بهداشت و بسال بودن میزان مرگ و میر در جمعیت عامل مهمی در پایین بودن نرخ رشد جمعیتی بشمار می‌رود. از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ (جنگ جهانی دوم) رشد متعادلی در جمعیت مشهود است.

در این دوره نرخ رشد در حدود ۱/۵ درصد بوده است. رقمی که در حال حاضر (۱۳۸۱) نیز در مورد جمعیت ایران صدق می‌کند.

اماز سال ۱۳۲۰ به بعد شاهد افزایش نرخ رشد جمعیت می‌باشیم تا اینکه حدبیشینه آن به ۹/۳ درصد بین سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ (همزمان با وقوع

افزوده می‌شد. پس از گذشت زمان چنین افرادی نیاز به فرصت اشتغال، مسکن (پس از ازدواج) و سایر خدمات دارند. امید است با کاهش نرخ رشد جمعیت و برنامه‌ریزی صحیح جهت استفاده از نیروی انسانی ارزان و فراوان زمینه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی فراهم گردد.

جدول (۴): جمعیت گروه سنی (۰-۴) ساله ایران

سال	هزار نفر	درصد (%)
۱۹۹۵	۹۰۶۰	۱۴
۲۰۰۰	۷۵۵۵	۱۰/۷

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

جدول (۵): جمعیت گروه سنی (۵-۱۴) ساله ایران

سال	هزار نفر	درصد (%)
۱۹۹۵	۲۷۸۹۹	۴۳/۲
۲۰۰۰	۲۶۳۰۲	۳۷/۴

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

جدول (۶): جمعیت گروه سنی (۱۴-۵) ساله ایران

سال	هزار نفر	درصد (%)
۱۹۹۵	۱۸۸۳۹	۲۹/۱
۲۰۰۰	۱۸۷۴۷	۲۶/۷

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

جدول (۷): جمعیت گروه سنی (۱۱-۶) ساله ایران

سال	هزار نفر	درصد (%)
۱۹۹۵	۱۱۶۸۴	۱۸/۱
۲۰۰۰	۱۱۱۷۸	۱۵/۹

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

جدول (۸): جمعیت گروه سنی (۱۴-۱۲) ساله ایران

سال	هزار نفر	درصد (%)
۱۹۹۵	۵۲۱۰	۱/۸
۲۰۰۰	۵۸۸۰	۸/۴

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

جدول (۹): جمعیت شهرنشین ایران

سال	هزار نفر	درصد (%)
۱۹۹۵	۳۸۱۳۲	۵۹
۲۰۰۰	۴۳۳۳۳	۶۶/۱

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

انقلاب اسلامی) بالغ گردید. با انجام دوبرنامه توسعه اقتصادی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران بکارگیری شیوه‌های کنترل و تنظیم خانواده، خوشبختانه نرخ رشد جمعیت کاهش یافته و طی دوره پنجساله (۱۳۷۵-۱۳۷۰) به ۱/۵ درصد رسیده است.

جدول (۲): شاخصهای جمعیتی ایران (۱۹۹۵-۲۰۱۵)

شاخص	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۵	۲۰۱۰	۲۰۱۵
جمعیت به هزار نفر	۶۴۶۳۰	۷۰۳۳۰	۷۵۳۶۶	۸۰۸۰۹	۸۷۱۰۳
جمعیت مردان به هزار نفر	۳۳۱۲۹	۳۵۹۹۸	۳۸۴۵۱	۴۱۱۳۴	۴۴۲۸۹
جمعیت زنان به هزار نفر	۳۱۵۰۱	۳۴۳۳۲	۳۶۹۱۵	۳۹۶۷۵	۴۲۸۱۴
نسبت جنس	۱۰۵/۲	۱۰۴/۹	۱۰۴/۲	۱۰۳/۷	۱۰۳/۴
درصد گروه سنی (۰-۴) ساله	۱۴	۱۰/۷	۱۰/۲	۹/۷	۹/۴
درصد گروه سنی (۵-۱۴) ساله	۲۹/۱	۲۶/۷	۲۱/۸	۱۸/۷	۱۷/۷
درصد گروه سنی (۱۵-۲۴) ساله	۱۸/۶	۲۱/۹	۲۴/۴	۲۲/۷	۱۸/۷
درصد گروه سنی ۶۰- رویش از ۶۰ ساله	۴/۸	۵/۲	۵/۸	۶/۸	۸
درصد گروه سنی ۵۰- رویش از ۵۰ ساله	۳/۱	۳/۴	۳/۷	۴/۲	۵
درصد گروه سنی ۴۰- رویش از ۴۰ ساله	۰/۳	۰/۴	۰/۴	۰/۵	۰/۶
درصد زنان (۱۵-۲۹) ساله	۴۶/۶	۵۱/۴	۵۵/۲	۵۷/۱	۵۶/۶
سن متوسط به سال	۱۸/۴	۱۹/۹	۲۲/۲	۲۴/۵	۲۶/۹
تراکم جمعیت (نفر در کیلومتر مربع)	۳۹	۴۳	۴۶	۴۹	۵۳

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

جدول (۳): شاخصهای جمعیتی ایران (۱۹۹۵-۲۰۱۵)

شاخص	۱۹۹۵-۲۰۰۰	۲۰۰۰-۲۰۰۵	۲۰۰۵-۲۰۱۰	۲۰۱۰-۲۰۱۵
تغییرات جمعیت در سال	۱۱۴۰	۱۰۰۷	۱۰۸۹	۱۲۵۹
تعداد متولدین در سال	۱۵۸۷	۱۶۰۸	۱۶۲۰	۱۶۸۷
تعداد مرگ و میر در سال	۳۵۶	۳۶۲	۳۸۱	۴۰۸
نرخ رشد سالانه جمعیت	۱/۶۹	۱/۳۸	۱/۴	۱/۵
نرخ خام موالید	۲۳/۵	۲۲/۱	۲۰/۸	۲۰/۱
نرخ خام مرگ و میر	۵/۳	۵	۴/۹	۴/۹
نرخ باروری کل	۳/۲	۲/۷۶	۲/۳۲	۱/۲
نرخ خالص تجدید نفوس	۱/۴۴	۱/۲۷	۱/۰۸	۰/۹۹
میزان مرگ و میر کودکان	۴۴	۳۵/۹	۳۰	۲۴/۷
امید به زندگی در بدو تولد	۶۸	۶۹/۷	۷۱/۱	۷۲/۴
امید به زندگی در بدو تولد	۶۷/۳	۶۸/۸	۷۰	۷۱/۲
امید به زندگی در بدو تولد	۶۸/۸	۷۰/۸	۷۲/۳	۷۳/۸

مأخذ: بخش جمعیتی سازمان ملل متحد، گروه امور اقتصادی - اجتماعی سال ۲۰۰۲

علیرغم کاهش نرخ رشد جمعیت ساز و کار تولید مثل افزایش نسبی جمعیت هنوز ادامه دارد که ناشی از تحول جمعیتی دوده قبل است. بدین معنی که در اوایل انقلاب سالانه حدود دو میلیون کودک به جمعیت ایران